

Edyta Brylska-Szmidt, Izabela Krasińska, *Biblioteka i czytelnia Sklepu Ubogich w Radomiu w latach 1848–1871*, wyd. Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Kielce 2008, 209 s.

Nakładem Wydawnictwa Akademii Świętokrzyskiej im. Jana Kochanowskiego w Kielcach ukazała się interesująca pozycja zatytułowana *Biblioteka i czytelnia Sklepu Ubogich w Radomiu w latach 1848–1871*, napisana przez Edytę Brylską-Szmidt i Izabelę Krasińską. Jest to książka warta zauważenia zarówno przez historyków, nie tylko regionalistów, jak i bibliologów czy bibliografów.

Publikacja składa się z kilku w logiczny sposób przemyślanych rozdziałów. We „Wstępie” autorki podkreśliły, że jakkolwiek istnieje kilka pozycji książkowych dotyczących Radomia, to jednak dzieje Sklepu Ubogich w tym mieście potraktowane zostały marginalnie. Materiały źródłowe do książki zostały zaczerpnięte z Archiwum Państwowego w Radomiu, z akt Rady Opiekuńczej Zakładów Dobroczynnych Powiatu Radomskiego oraz Rządu Gubernialnego Radomskiego. Autorki skoncentrowały się przede wszystkim na rękopiśmiennym katalogu czytelni Sklepu Ubogich w Radomiu, przechowywanym w Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu, który także stanowić będzie podstawę do dalszych badań i naukowych uściśleń. Wspomniany *Katalog książek polskich z Czytelni Sklepu Ubogich w Radomiu* należał uprzednio, w latach 1906–1913, do księdza Jana Wiśniewskiego, o czym świadczy odręczna notatka na odwrocie okładki. Jak ustaliły E. Brylska-Szmidt i I. Krasińska, powstał między 1862 a 1871 rokiem. Zawarte w nim opisy książek ujęte są w pięciu kolumnach, a mianowicie: numer dzieła, autor, tytuł dzieła, liczba tomów i cena (jednak w żadnym z przypadków nieuwzględniona!). Całość księgozbioru Sklepu Ubogich – 1250 pozycji inwentarzowych w 2681 tomach – ułożona jest w porządku alfabetycznym.

Autorki opracowania podają zapis bibliograficzny każdej pozycji książkowej, tak jak ona została ujęta w rękopiśmiennym oryginale *Katalogu*, przytaczając poniżej współcześnie przyjęty pełny opis bibliograficzny na podstawie *Bibliografii polskiej* Karola Estreichera, katalogów różnych bibliotek polskich i zagranicznych oraz innych dostępnych opracowań.

Pierwszy z rozdziałów poświęcony został dziejom Sklepu Ubogich w Radomiu, jego powstaniu, rozwojowi i działalności. Autorki opracowania w syntetycz-

ny i rzeczowy sposób nakreśliły tło historyczne Królestwa Polskiego, na którego terenie znalazł się Radom. Koncentrując się na kwestiach społecznych, zajęły się w szczególności zagadnieniem opieki nad ubogimi. Właśnie w ramach wspomnianej działalności Rada Opiekuńcza Zakładów Dobroczynnych powiatu radomskiego w 1848 roku założyła Sklep Ubogich w Radomiu. Sprzedawano w nim materiały piśmiennicze i drobne towary galanteryjne. Z czasem został ustanowiony oddzielny komitet do zarządu Sklepem, którego dochody zaczęły wzrastać. Pokrywano z nich potrzeby szpitala św. Kazimierza i dom schronienia dla starców i kalek oraz koszty wydawania ubogim tzw. zupy rumfordzkiej. W 1860 roku Sklep Ubogich został oddany w dzierżawę prywatnym przedsiębiorcom. Wskutek tego, że przynosił coraz mniejsze zyski, w 1871 roku Rada Opiekuńcza Zakładów Dobroczynnych Powiatu radomskiego, zdecydowała o jego likwidacji. Jak ustaliły autorki opracowania, księgozbiór Sklepu Ubogich „zaginał, uległ zniszczeniu bądź rozproszeniu podczas I wojny światowej”.

Kolejny rozdział poświęcony jest już konkretnie księgozbiorowi czytelnii Sklepu Ubogich w Radomiu. Mieszkańcy tego miasta mogli korzystać z czytelnii przy Resursie, płacąc 50 kopiejek miesięcznie. Opiekunem biblioteki był bibliofil Karol Łaski, zaopatrujący ją w książki zakupione prawdopodobnie w księgarni Ignacego Rosenthala. Czytelnia przy Resursie zakończyła działalność w 1848 roku, a jej bibliotekę zaproponowano właśnie założonemu Sklepowi Ubogich. Wówczas to, w celu inwentaryzacji, sporządzono wykaz książek i czasopism zakupionych od Resursy. Lista zawierała 280 tytułów książek w 648 tomach. Ponieważ większa część księgozbioru znajdowała się u czytelników, Sklep Ubogich przejął faktycznie tylko 91 pozycji, tj. tylko 25% całego zasobu Resursy. Po objęciu zasobu przez Sklep, liczba czytelników w ciągu roku dochodziła do stu osób. Biblioteka nie posiadała wykwalifikowanego pracownika, a wypożyczaniem książek, oprócz innych obowiązków, zajmowała się sklepowa.

Kiedy w 1871 roku Sklep Ubogich uległ likwidacji, księgozbiór wraz z pozostałym majątkiem przekazano szpitalowi św. Kazimierza, sporządzając jego wykaz. Jak piszą autorki opracowania: „Trzon księgozbioru biblioteki Sklepu Ubogich w Radomiu stanowiła literatura piękna z wyraźną przewagą utworów prozatorskich, charakteryzujących się, właściwym dla literatury I połowy XIX wieku, synkretyzmem literackim”. W księgozbiorze znajdowały się licznie reprezentowane powieści obyczajowe, np. dzieła Józefa Ignacego Kraszewskiego, Józefa Korzeniowskiego czy Michała Jeziarskiego. Twórczość kobieca w kategorii powieści obyczajowej, to m.in. utwory Ewy Felińskiej i Elżbiety Jaraczewskiej z Krasińskich. Typ powieści historycznej, poza wspomnianym J. I. Kraszewskim, reprezentował np. Zygmunt Kaczkowski. W księgozbiorze odnotowane są nazwiska takich autorów, jak: Henryk Rzewuski, Michał Grabowski, Michał Czajkowski, Adam Amilkar Kosiński, Ignacy Chodźko. W bibliotece znajdowały się liczne poczytne romanse historyczne, powieści sensacyjno-obyczajowe czy romantyczne powieści fantastyczne. Wśród książek autorów zagranicznych najwięcej było tłumaczeń dzieł francuskich, w tym aż 47 pozycji autorstwa Aleksandra Dumasa, kilkanaście powieści Eugeniusza Sue czy

Paula de Kocka. Nie zabrakło również poczytnych powieści Wiktora Hugo, George Sand, Daniela Defoe, Karola Dickensa czy Jonathana Swifta. Biblioteka w dużo skromniejszym wymiarze zawierała dzieła poetyckie, chociaż nie zabrakło w niej ósmiotomowej edycji *Pism* Adama Mickiewicza. W katalogu adnotowane były również dzieła dramatyczne z przewagą komediowych, zwłaszcza autorstwa Aleksandra Fredry. Natomiast spośród bogatej twórczości Juliusza Słowackiego biblioteka posiadała jedynie *Balladynę*. Ponadto w Bibliotece Sklepu Ubogich znajdowała się literatura pamiętnikarska, opisy wojaży po obcych krajach, opracowania historyczno-monograficzne czy historyczne. Pozycji będących opracowaniami naukowymi, poza historią, biblioteka posiadała niewiele. Z kolei periodyki to przede wszystkim czasopisma naukowo-literackie, na czele z „Biblioteką Warszawską”, „Athenaeum” czy „Pamiętnikiem Naukowo-Literackim”. Podkreślić należy, że autorki opracowania nie zaniedbały też dokonania oceny tego księgozbioru, którego zawartość wynikała głównie z zainteresowań i potrzeb czytelników.

Główną i zasadniczą część omawianej tu książki stanowi *Katalog czytelnicy Sklepu Ubogich w Radomiu*. Już we *Wstępie* autorki poczyniły niezbędne objaśnienia. Katalog zawiera 1250 pozycji bibliograficznych, ułożonych według autorów bądź tytułów pozycji książkowych oraz liczbę ich woluminów. Pod każdą z pozycji zamieszczony jest współczesny, według przyjętych norm, zapis bibliograficzny książki, zawierający nazwisko autora dzieła, które nierzadko trzeba było odkryć i odnaleźć, w oryginale bowiem znajdował się tylko tytuł, rozwiązać inicjał imienia lub je ustalić. Następnie autorki podawały pełny tytuł dzieła, miejsce i rok wydania, wydawcę, format książki, liczbę stron tomu lub tomów. Spis ten jest przejrzysty dzięki zastosowaniu pogrubionej czcionki, jaką napisane jest nazwisko i tytuł książki znajdujący się w oryginale *Katalogu*.

Całość uzupełniają dwa aneksy, mianowicie: *Wykaz pozycji zamieszczonych w „Spisie książek zakupionych do czytelnicy Ressursowej w Radomiu”, sporządzony w celu przekazania tychże do czytelnicy Sklepu Ubogich* oraz *Wykaz książek zagubionych przez czytelników biblioteki Sklepu Ubogich. Stan na 1871 r.* Na końcu książki znajduje się *Bibliografia* z podziałem na *Źródła rękopiśmienne* i *Opracowania*. Ponadto autorki sporządziły *Indeks tytułów*, zawierający tytuły książek znajdujących się w bibliotece Sklepu Ubogich w Radomiu, a numery w nawiasach kwadratowych przy każdym z tytułów odsyłają do właściwej pozycji w *Katalogu*.

Omawiana publikacja wzbogacona została dwiema reprodukcjami, a mianowicie, kartą tytułową *Katalogu* oraz jego pierwszą stroną, zawierającą początek spisu książek. Charakter pisma oryginału jest bardzo wyraźny i czytelny, jednakże jak już zostało wspomniane, zapis jest nader lakoniczny. Ustalenie autora danej pozycji, pełnego jej tytułu i innych bibliograficznych szczegółów to niezaprzeczalna zasługa autorek opracowania. Praca ta wymagała niejednokrotnie skrupulatnych i żmudnych poszukiwań, niemal detektywistycznych ustaleń i rozwiązań. Przy tej okazji należy pochwalić staranność zapisów i dbałość o szczegóły. Krótko i rzeczowo omówione we *Wstępie* ciekawsze pozycje z księgozbioru, zostały opatrzone w klamrach numerem kolejnym omawianej pozycji. Ze względu na układ alfabetyczny pozycji

katalogowych – przyjęty przez autorki – był to zabieg bardzo wskazany, ponieważ w obrębie poszczególnych liter numery katalogowe mają różne konfiguracje. Ten przemyślany zabieg dał interesujący rezultat: oto przykład: pod literą „P” zostały zgrupowane pamiątniki, wybrane z różnych miejsc *Katalogu*, umieszczone pod numerami 420, 421, 704, 1154. Praca została prawidłowo i starannie wydana według najlepszych zasad edytorstwa źródeł nowożytnych. Także gustowny oraz przemyślany projekt okładki omawianej pozycji zasługuje na pochwałę.

Tak więc w postaci książki *Biblioteka i czytelnia Sklepu Ubogich w Radomiu w latach 1848–1871*, w opracowaniu Edyty Brylskiej-Szmidt i Izabeli Krasieńskiej, czytelnik otrzymał interesującą i poprawną merytorycznie pracę, przedstawiającą w wyczerpujący sposób fragment dziejów dziewiętnastowiecznego Radomia. Ponadto w przemyślany sposób przedstawiony *Katalog Sklepu Ubogich* daje zarówno obraz księgozbioru instytucji pożytku społecznego, jak i przegląd zainteresowań czytelniczych przeciętnego, niezamożnego mieszczanina w Królestwie Polskim.

Ewa Danowska